

ສາວກະໂປຣງສັນ
ສາວກະໂປຣເໜິນ

ລັບຮັກເຮືອ
ບ້ອຍວັກເຈົ້າ

ມອນຕອກໄສຕົກພັ້ງ
ມອເຕວຣີສົກວ້າງ

TYPHOON

Isan Spelling Standard

ແນວທາງກາຣສະກົດຄໍາ
ສໍາຫຼັບການເອົ້າສ່ານ

ເລາອຢູ່ເມືອນນີ້
ເບາອຢູ່ຕຽງນີ້

ເວົ້າເວົ້າສັນດູ່
ພຸດວິສານບໍ່ອຍ

ວິຫລາເວິຍ
ນີ້ອັນສາວເວິຍ

Isan Spelling Standard

แนวทางการสะกดคำสำหรับภาษาอีสาน

adisai@scb10x.com, anongnard@kku.ac.th, supakitb@kku.ac.th

October 2024

วัตถุประสงค์.....	1
ที่มา.....	1
ปัญหาการสะกดคำแบบอิงตามการออกเสียงและแบบภาษาไทยกลาง.....	1
แนวทางการสะกดคำที่เสนอแนะ.....	2
แผนภูมิลำดับขั้นตอนของการสะกดคำ.....	5
รายละเอียดปลีกย่อยจากแนวทางอย่างคร่าว.....	6
1. การพิจารณาเรื่องชื่อเฉพาะและคำทั่วไป.....	6
2. การพิจารณาเรื่องคำมูล.....	6
3. การพิจารณาเรื่องที่มาของคำ.....	8
4. เสียงพยัญชนะและเสียงสะท้อนที่ปฏิภาคกับภาษาไทยกลาง.....	10
5. การพิจารณาเรื่องกล่องวรรณยุกต์แบบ 6 เสียงสำหรับคำในภาษาอีสาน.....	13
ภาคผนวก.....	15
ข้อสังเกตของคำไทยแท้.....	15
ข้อสังเกตของคำยืมจากภาษาบาลีสันสกฤต.....	15
ข้อสังเกตของคำยืมจากภาษาเขมร.....	16
เปรียบเทียบระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยและภาษาอีสาน.....	17

วัตถุประสงค์

เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการสะกดคำและถอดความภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์

ที่มา

ระบบการเขียนภาษาอีสานยังไม่มีการกำหนดอย่างเป็นมาตรฐานจากหน่วยงานใด และการใช้งานจริงยังคงเป็นการใช้ตามความสะดวกหรือตามความเข้าใจของผู้ใช้ภาษาเองเท่านั้น ไม่มีระบบการเขียนที่แน่นอน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดความลักษณ์ไม่สม่ำเสมอในการสะกดคำในหมู่ผู้ใช้ภาษา นอกจากนี้ผู้ใช้ภาษาอีสานได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยกลางจากการศึกษาภาคบังคับ รวมถึงอิทธิพลจากสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจจากการใช้ภาษาไทยกลาง ส่งผลถึงระบบการเขียนอีสานซึ่งมีการปะปนกับอักษรร่วม การเขียนของภาษาไทยกลาง

ปัญหาการสะกดคำแบบอิงตามการออกเสียงและแบบภาษาไทยกลาง

หากจะให้การเขียนมีความสม่ำเสมอไม่ลักษณ์ อาจสามารถทำได้สองวิธี ได้แก่ การอิงการสะกดตามการอออกเสียงจริงทั้งหมดในภาษาอีสานมาใช้ และ การลองนำอักษรร่วมมาใช้ ทั้งหมด หากเป็นเช่นนั้น จะได้ตัวอักษรดังนี้

คลิกเพื่อฟัง *recording*

ภาษาอีสาน (อิงตามการออกเสียง)	ภาษาอีสาน (แบบภาษาไทยกลาง)	จำแปล
คะโนยกะเลี้ยวลิม้าลักควยเดี๋บป่าดหนิน คะโนยกะเลี้ยวม้าในคอกควย มันก ก่ามีดเนาะ บ่มีไฟเดี๋ดก่อน สมัยก่อนหนินมีแต่ได้กะบ่อง...	ขโนยกเลี้ยวลิม้าลักควย... ขโนยกเลี้ยวเข้ามาในคอกควย มันก มีดเนาะ บ่มีไฟเดี๋ดก่อน สมัยก่อนนีลิมีแต่ได้กะบ่อง..	ที่นี่ ก็มีขโนยจะมาขโนยควย ก็เลี้ยวเข้าไปในคอกควย ในคอกก็มีด เพราะเมื่อก่อนไม่มีไฟ สมัยก่อนนี มีแค่ไข้กระบอง...

จะพบข้อดีข้อเสียตามตารางด้านล่างนี้

	สะกดอิงการออกเสียงจริง	สะกดอิงกับไทยกลาง
ข้อดี	<ul style="list-style-type: none"> สามารถสะท้อนการออกเสียงได้ ช่วยจำแนกหรือระบุภาษาถิ่น นำไปใช้ในชุดข้อมูลสำหรับ TTS ต่อได้เลย เพราะจะมีลักษณะเหมือนภาษา phonetic (ตัวเขียนและเสียงอ่านตรงกันแบบ 1-1) 	<ul style="list-style-type: none"> อ่านง่าย คนทั้งประเทศอ่านเข้าใจ ลดความเข้าใจผิด เพราะยึดกับภาษาไทยกลาง กำหนดกฎเกณฑ์ง่ายกว่า – อาจมีกฎเกณฑ์เพิ่มแค่คำศัพท์เฉพาะถิ่น
ข้อเสีย	<ul style="list-style-type: none"> ข้อความอ่านยากหรือสะกดยาก อาจสร้างความเข้าใจผิดทางความหมาย เพราะไปพ้องกับการสะกดของภาษาไทยกลาง เช่น ห่า = 5 ต้องศึกษาหารือถ่ายทอดเสียงที่ไม่มีในภาษาไทยกลาง ส่งผลให้ผู้ใช้ท้าไปต้องทำความเข้าใจระบบใหม่ทั้งหมด 	<ul style="list-style-type: none"> ไม่ได้สะท้อนการออกเสียงจริง จำแนกภาษาได้ยาก เว้นแต่จะ pragmatically คำศัพท์เฉพาะภาษาถิ่น

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเลือกการสะกดแบบใดก็จะมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนั้น เอกสารฉบับนี้ จึงมุ่งลดข้อเสียของทั้งสองวิธี โดยจะเสนอเกณฑ์วิธีในการตัดสินใจว่าเมื่อใดควรสะกดตามอักษรวิธีภาษาไทยกลาง และเมื่อใดควรใช้วิธีสะกดให้สะท้อนความเป็นภาษาอีสาน

แนวทางการสะกดคำที่เสนอแนะ

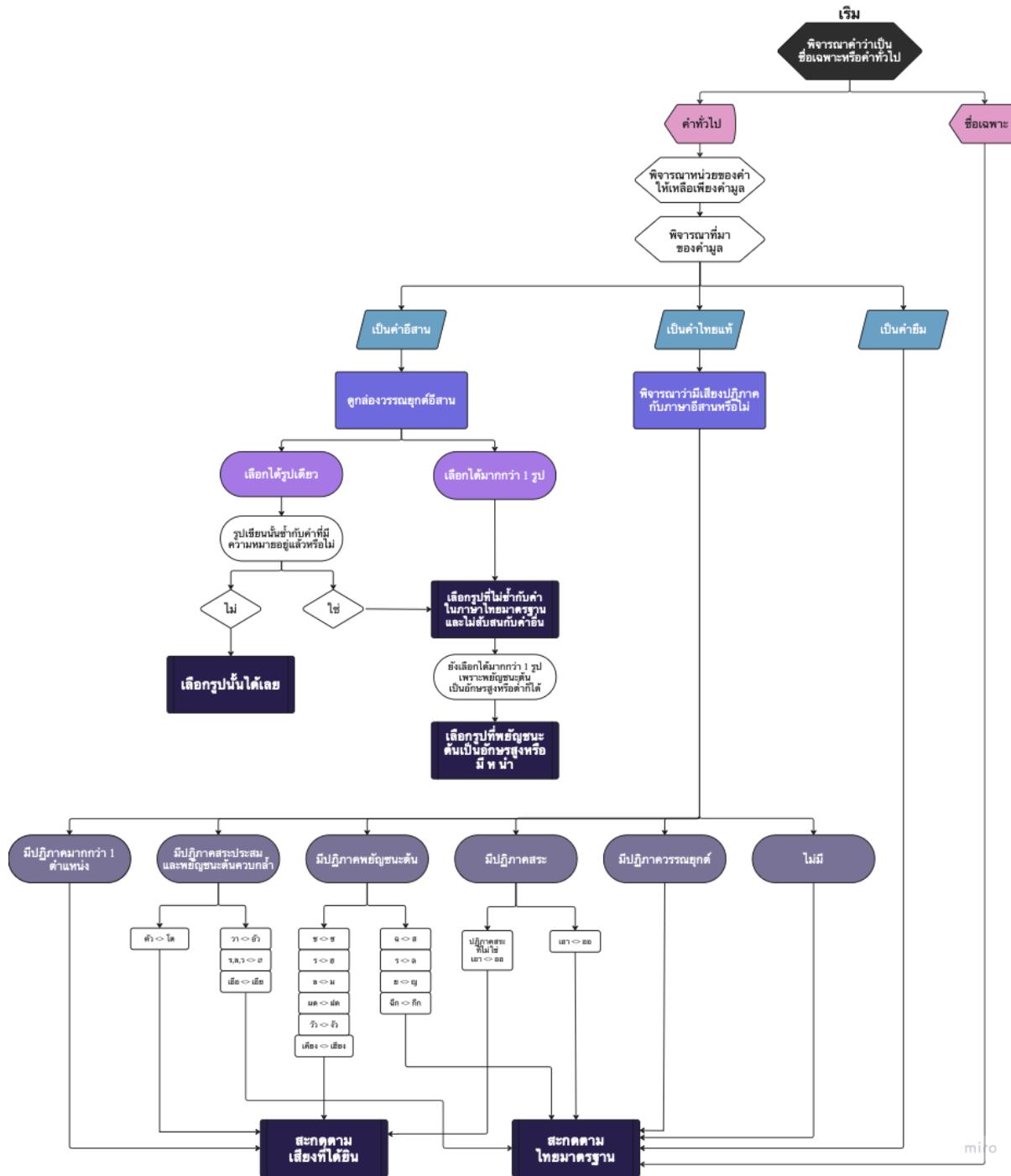
- แนวทางนี้จะไม่ใช้กับ ชื่อเฉพาะ โดยชื่อเฉพาะจะคงไว้เหมือนตามที่ภาษาไทยกลางใช้ เช่น เบียร์ ช้างมีสัญลักษณ์เป็นรูปช้าง
 - เมื่อตัดส่วนที่เป็นชื่อเฉพาะออก ให้พิจารณาหน่วยของคำให้ย่ออย่างเป็นระดับ คำมูลเท่านั้น
 - จากนั้นพิจารณาที่มาของแต่ละคำมูลข้างต้นตาม ที่มาของคำ จำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ดังนี้
 - คำภาษาถิ่นหรือคำที่ pragmatically คำศัพท์ภาษาอีสาน
 - ข้อสังเกตของคำอีสาน
 - พบคำศัพท์นี้ใช้ในถิ่นอีสาน และไม่ pragmatically ใช้คำนี้ในถิ่นอื่น
 - คำไทยแท้
 - ข้อสังเกตของคำไทยแท้
 - มีตัวสะกดตรงตามมาตรา
 - มีการใช้ไม้ม้วน

- คำยืม เช่น ยืมมาจากภาษาบาลี สันสกฤต เช่นร จีน อังกฤษ เป็นต้น
 - ข้อสังเกตของคำยืม
 - ตัวสะกดไม่ตรงตามมาตรา
 - มีการใช้ไม้ทัณฑาต
 - มีการใช้เสียงอักษร ห นำ เช่น ถนน ผนัง แผ่นก
 - มีการสะกดเหมือนคำควบไม้แท้ เช่น ทรงธรรม จริง ศรี
 - หมายเหตุ: กรณีไม่แน่ใจที่มา และหารวิธีทดสอบไม่ได้ ให้เป็นคำไทยแท้โดยปริยาย
- 2. กรณีที่เป็นคำยืม ให้ใช้การสะกดตามภาษาไทยกลางโดยอิงกับหลักเกณฑ์ของราชบัณฑิตยสถาน
 - ยึดตามรูปในพจนานุกรมหากมีบัญญัติไว้แล้ว (มักเป็นคำยืมจากภาษาบาลี สันสกฤต และเช่นร)
 - หากยังไม่มีบัญญัติ ให้ยึดการสะกดคำตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน หรือ
 - อาจค้นหาจาก <https://transliteration.orst.go.th/search>
 - ข้อยกเว้น คำว่า “ก์” ซึ่งเป็นคำยืม ให้สะกดตามการออกเสียง “กะ/ก์”
- 3. กรณีที่เป็นคำไทยแท้
 - ให้พิจารณาคำไทยแท้ตั้งกล่าวมีเสียงพยัญชนะหรือสาระปฏิภาค กับภาษาอีสานหรือไม่ หากมี
 การปฏิภาค ให้แปลงเป็นเสียงพยัญชนะหรือสาระที่ออกเสียงได้จริงในภาษาอีสานและสื่อความ
 หมายได้ตรงกับไทย ส่วนการสะกดวรรณยุกต์ให้คงไว้ตามแบบภาษาไทยกลางเท่านั้น เช่น
 ช้าง → ช้าง; ฟาง → เพียง หากเป็นคำควบกล้า (ร ล ว) ให้คงรูปไว้เหมือนเดิม เช่น ประ กล้าย
 เกวียน
 - ไม่พิจารณาเสียงวรรณยุกต์ที่เป็นปฏิภาค เช่น วรรณยุกต์ [44] (คล้ายเสียงตรี) ในภาษาอีสาน
 ปฏิภาคกับเสียงออกในภาษาไทยกลาง ก็ยังคงสะกดเช่นเดิม เช่น ไช (ไม่สะกดว่า ไค, ไค, หรือ
 ไช)
- 4. กรณีที่เป็นคำเฉพาะถิ่น
 - ให้สะกดตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานหากมีบัญญัติไว้แล้ว เช่น “แซ่บ” (อร่อย) “อีหลี”
 (จริงๆ)
 - หากไม่มีบัญญัติไว้ ให้พิจารณาเลือกตัวสะกดตามการใช้อักษรสูง/กลาง/ต่ำ สารสัน ယາ ฯลฯ และ
 คำเป็นคำถ่ายในกล่องวรรณยุกต์แบบอีสานระบบ 6 วรรณยุกต์
 - ตัวอย่างเช่นออกเสียงว่า /khwɔj/ (แปลว่า “ฉัน” ในภาษาอีสาน)
 - ถ้าเป็น T1 จะสะกดได้ว่า “ขอย”
 - เป็น T2 ไม่ได้ เพราะเสียง /kh/ ไม่สามารถใช้อักษรกลางตัวใดแทนได้เลย
 - ถ้าเป็น T3 จะสะกดได้ว่า “คอย”
 - ถ้าเป็น T4 จะสะกดได้ว่า “ขอย” หรือ “คอย”
 - ถ้าเป็น T5 จะสะกดได้ว่า “ข้อย”
 - ถ้าเป็น T6 จะสะกดได้ว่า “ค้อย”
 - ซึ่ง /khwɔj/ ที่หมายถึง “ฉัน” ออกเสียง T5 จะสะกดได้ว่า “ขอย” เท่านั้น
 - หากรูปนั้นซ้ำกับคำที่มีความหมายในภาษาไทยกลาง ให้เลือกใช้รูปอื่นที่ไม่ซ้ำ
 - /sin/ ที่หมายถึง “ผ้าชนิดหนึ่ง” ออกเสียงวรรณยุกต์ T5 ควรจะสะกดว่า “สีน” แต่ความ
 หมายซ้ำกับ “สีนสุด” ให้เลือกรูป “ชั่น”
 - กรณีที่ใช้ได้หลายรูปและรูปนั้นไม่มีซ้ำกับไทยกลาง ให้เลือกรูปดังนี้
 - ให้พิจารณาย้อนไปถึงคำต้นทาง และเลือกรูปที่ไม่ทำให้เข้าใจผิดว่ามีความหมายอื่น เช่น

“หม่า” หรือ “มา” ที่แปลว่า “หมัก” ให้เลือก “หม่า” เพราะ “หม่า” มีรูปเขียนใกล้เคียงกับ “หมัก”

- ในกรณีที่ย้อนไปถึงคำต้นทางไม่ได้ ให้เลือกรูปอักษรสองหรือใช้ห นำ เช่น “ส่า” หรือ “ช่า” ที่แปลว่า “เท่า” ให้เลือก “ส่า”
- กรณีที่ศัพท์เฉพาะถิ่นที่สามารถใช้สรุปได้มากกว่า 1 เสียง แต่ไม่ทำให้ความหมายแตกต่าง เช่น “เชื่อง” และ “เชียง” ที่หมายถึง “ช่อน” และทั้ง 2 รูปนี้ไม่มีใช้ในภาษาไทยกลาง สะกดตามการออกเสียงจริง
- ข้อควรระวังและข้อยกเว้น
 - หากเสียงสรุปในภาษาถิ่นไม่มีคู่เทียบเสียงสัน-ยา ให้เลือกรูปที่ไม่ขัดกับอักษรธีการสะกดคำในภาษาไทยกลาง
 - คำว่า “แคดแลด” ที่แปลว่า โพล้อกมา ตามรูปเขียนคือเป็นสรุปและซึ่งถือเป็นสรุปเสียง ยา แม้เสียงที่ได้ยินในความเป็นจริงในภาษาอีสานเป็นเสียงสัน ก็ไม่จำเป็นเป็นเสียงที่สันขันอีก เช่น แคดแลด
 - อีกตัวอย่างคือคำว่า “ขวน” แม้จะออกเสียงลั้นเหมือนสรุปอัว แต่ก็เขียนด้วยรูปสรุปอัวได้ จะไม่ใช่รูป “ขัวน”
 - ถ้าสามารถใช้ได้ทั้งรูปสรุปสันและยา ให้พิจารณาเลือกรูปที่สามารถสืบย้อนความหมายได้ เช่น “ชุม៉ែ” กับ “ชូម៉ែ” ที่แปลว่าทุกวัน ในที่นี้คือสืบไปหาคำว่า “ทุก” ได้ จึงควรเป็นรูปเสียงลั้น จากนั้นนำไปสอบทานกับกล่องวรรณยุกต์ว่ารูปตรงกับเสียงหรือไม่ ซึ่งถูกต้องตรงตามกล่อง จึงให้เลือกใช้ “ชូម៉ែ” หรือ คำว่า “ຝຶງ” กับ “ຝຶ່ງ” ที่แปลว่า ผิงไฟ ในที่นี้คือ สืบไปหาคำว่า “ຝຶງ” ได้ จึงควรเป็นรูปเสียงลั้น
- ข้อสังเกต หลักเกณฑ์การสะกดคำที่กำหนดขึ้นนี้ มิได้เป็นการสร้างอักษรธีใหม่ ซึ่งหลักเกณฑ์นี้กำหนดให้ไม่ขัดกับอักษรธีการเขียนสะกดคำในภาษาไทยกลาง เช่น
 - “ไม่สามารถใช้ไม่ได้คู่พร้อมกับเครื่องหมายวรรณยุกต์ได้
 - สรุลดรุป เช่น อัว เมื่อมีตัวสะกดจะไม่ใส่ไม้หันอากาศ เช่น ขัวน (ไม่สะกดว่า ขัวน)
 - ไม่ใช่ไม้ตรีและไม้จัตวากับอักษรสองและอักษรต่า เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้กล่องวรรณยุกต์ โดยจะส่วนไว้ใช้กับอักษรกลางเท่านั้น (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคำยืมหรือคำเลียนเสียงธรรมชาติ) เช่น
 - คำยืม เช่น เเจก៉ូយ កោយពេះយា ឪបី
 - คำอุทานหรือคำเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น ឪបាត ឪវ៉ានីប៉ែដ
 - คำภาษาถิ่นอีสาน เช่น ឲ្យ (T1) “ឲ្យីន, ឲ្យក, ឲ្យូយ”

แผนภูมิลำดับขั้นตอนของการสะกดคำ

ลิงก์สำหรับการดูแบบขยายได้:

https://miro.com/app/board/uXjVL7HdGfE/?share_link_id=206581784476

รายละเอียดปลีกย่อยจากแนวการทำงานอย่างคร่าว

1. การพิจารณาเรื่องชื่อเฉพาะและคำทั่วไป

เริ่มด้วยพิจารณาว่าคำค่าหนึ่งเป็นชื่อเฉพาะหรือคำทั่วไป ในหลักเกณฑ์ที่เสนอฯ กำหนดให้สิ่งต่อไปนี้ เป็นชื่อเฉพาะ/คำทั่วไป ซึ่งหากเป็นคำเฉพาะ ให้สะกดตามภาษาไทยกลาง แต่หากเป็นคำทั่วไปให้พิจารณาต่อในข้อถัดไป

	ประเภท	ตัวอย่าง
ชื่อเฉพาะ	บุคคล	พานิช มิกกี้ โชคชัย เป็นหนึ่ง
	กลุ่มบุคคล วงดนตรี	หิน เหล็ก ไฟ
	เขตแดนตามภูมิรัฐศาสตร์	ต่ำบล <u>ช้างคลาน</u> จังหวัด <u>ชุมพร</u> เขต <u>บางรัก</u> ทวีป <u>ยูโรป</u> <u>ประเทศโรมาเนีย</u>
	สถานที่ทางภูมิศาสตร์	แม่น้ำ <u>ชี</u> เกาะ <u>ช้าง</u> ภูทับเบิก ดอยเต่า ผาทำหด
	ถนน ตروع ซอย แยก สะพาน อนุสาวรีย์	ถนน <u>ช้างม่อย</u> ตروع <u>ข้าวสาร</u> ซอย <u>รักษาดี</u> แยก <u>เฉลิมเผ่า</u> สะพาน <u>หัวช้าง</u> ถนนวงแหวนรอบนอก
	ยื่ห้อ ตราสินค้า	เบียร์ <u>ช้าง</u> แป้ง <u>เย็นตรา</u>
คำทั่วไป	องค์กร หน่วยงาน อาคาร หมู่บ้าน (ที่ชื่อประกอบด้วยชื่อเฉพาะ)	หอพักหญิง <u>นงนุช</u> โรงพยาบาล <u>เพชรบุรี</u> วัด <u>พระศรีรัตนศาสดาราม</u> หมู่บ้าน <u>สัมมาการ</u> อะเวนิว หอประชุมกาญจนากิจ
	งานประพันธ์ หนังสือ เพลง อัลบัม วารสาร นิตยสาร	นิตยสาร <u>ชักจูนเรือน</u> เพลง <u>อยากบอกว่ารักเธอ</u> วารสาร <u>ภาษาและภาษาศาสตร์</u> หอ <u>เต็ยวัฒนกุล</u> <u>ช้างหลังกาฬ</u> <u>เรือนทาส</u>
	เทศบาล งานแสดง	นิทรรศการ <u>ดอกไม้ไฟ</u> เทศกาล <u>บูมดอกชากะระ</u> งาน <u>ศิลปหัตถกรรมนักเรียน</u> งาน <u>ดนตรีนานาชาติ</u>
	ฉายา	ทีม <u>ปีศาจแดง</u> เมือง <u>กังหันลม</u>
	องค์กร หน่วยงาน อาคาร หมู่บ้าน (ที่ชื่อประกอบด้วยคำทั่วไปเป็นหลัก)	องค์การ <u>ส่งเสริมการส่งออก</u> สมาคม <u>ศิษย์เก่าโรงเรียนเต็รีมอดุมศึกษา</u> กระทรวง <u>ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</u> ธนาคาร <u>กสิกรไทย</u> ศูนย์ <u>การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์</u> อาคาร <u>เฉลิมพระเกียรติ</u> ตึก <u>ผู้ป่วยใน</u> หมู่บ้าน <u>นักกีฬา</u>

2. การพิจารณาเรื่องคำมูล

หลังจากพิจารณาข้อ 1 แล้ว ให้พิจารณาคำในย่อยลลงไปในระดับคำมูล

ข้อสังเกตของคำมูลและสิ่งที่ยังไม่เป็นคำมูล

คำมูล	สิ่งที่ยังไม่เป็นคำมูล
<ul style="list-style-type: none"> เป็นคำที่มีหน่วยที่ย่ออยู่ที่สุดที่สามารถอภิญญาได้โดยยังมีความหมายสมบูรณ์ในเดียวๆ ได้โดยยังมีความหมายอยู่ชั้นมากกว่า 1 	<ul style="list-style-type: none"> สามารถแยกย่อยลลงได้อีกโดยส่วนที่ย่ออยู่ชั้นยังมีความหมายอยู่ชั้นมากกว่า 1

<p>ตัว</p> <ul style="list-style-type: none"> ● อาจมีพยางค์เดียวหรือหลายพยางค์ก็ได้ ● ตัวอย่าง: ช้าว นก กระเมื่อ นาพิกา ตะ่ล (ประทัด) สะօน (ทึ่ง, อิจฉา) 	<p>พยางค์เสียงอ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ตัวอย่าง: <ul style="list-style-type: none"> ○ ลูกเสือ → ลูก + เสือ ○ มือถือ → มือ + ถือ ○ ตาสัก (นารัก) → ตา + สัก ○ เว้าพื้น (นินทา) → เว้า + พื้น ○ บักหุ่ง (มะละกอ) → บัก + หุ่ง
--	--

กรณีไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นเป็นคำมูลหรือยังไม่เป็นคำมูล ในใช้การทดสอบดังนี้

1. การหาคำมาแทนที่

- หากในสิ่งที่นำมาทดสอบนั้นสามารถหาคำมาแทนที่ในตัวแทนงได้ ตัวอย่างไม่เป็นคำมูล เช่น
 - “มือถือ” ตัวแทนงหลังคำว่า “มือ_” และหน้าคำว่า “_ถือ” สามารถนำคำอื่นๆ มาแทนที่ได้ เช่น มือปืน มือข้าย นับถือ
 - “ลูกเสือ” ตัวแทนงหลังคำว่า “ลูก_” และหน้าคำว่า “_เสือ” สามารถนำคำอื่นๆ มาแทนที่ได้ เช่น ลูกจั่ง ลูกช่อง แม่เสือ
 - “บักหุ่ง” ตัวแทนงหลังคำว่า “บัก_” และหน้าคำว่า “_หุ่ง” สามารถนำคำอื่นๆ มาแทนที่ได้ เช่น บักโน้ม (แตงโน้ม) บักมี (ขบุน) เห็นหุ่ง (เห็นชัดเจน) บุหุ่ง (ไม่สว่าง)
 - “ตาสัก” ตัวแทนงหลังคำว่า “ตา_” และหน้าคำว่า “_สัก” สามารถนำคำอื่นๆ มาแทนที่ได้ เช่น ตาชั้ง (น่าชัง) ความสัก (ความรัก)
- ในสิ่งที่นำมาทดสอบนั้นไม่สามารถนำคำอื่นมาแทนที่ในตัวแทนงได้ของสิ่งที่นำมาทดสอบได้เลย สิ่งนั้นจะถือว่าเป็นคำมูล เช่น
 - “นาพิกา”
 - “สำมะปี” (สารพัด)

2. การหาคำมาแทรกภายใน

- ถ้าหาคำมาแทรกแล้วยังคงเดาความหมายเดิม และสามารถแยกเป็นคำได้อีก สิ่งที่นำมาทดสอบนั้นจะถือว่ายังไม่เป็นคำมูล เช่น
 - “กรงนก” → กรงไสนก, กรงขั้นนก
 - “พ้อบ้าน” → พ้อช่องบ้าน
 - “ข้องหมาย” → ข้องไสหมาย
 - “ข้าวสี” → ข้าวที่เอาไปสี
- ถ้าหาคำมาแทรกแล้วทำให้ความหมายต่างไปจากเดิม หรือทำให้ไม่มีความหมาย คำนั้นจะถือว่าเป็นคำมูล เช่น
 - “ทำลาย” (ที่หมายถึง สร้างการตกแต่ง กล่าวคือ “ทำลวดลาย”) ยังไม่เป็นคำมูล
 - “ทำลาย” (ที่หมายถึง ก่อให้เกิดความเสียหาย) → ความเสียหายมีความหมายไม่เกี่ยวข้องกับลวดลายประดับตกแต่ง “ทำลาย” จึงเป็นคำมูล

3. กรณีที่ยังไม่แน่ใจ ให้สืบค้นหรือค้นหาในพจนานุกรม เช่น

- “เป็นตัน” มาจาก “เป็นลำดับตัน” ซึ่งมีคำว่า “ลำดับ” มาแทรกกลางได้ แสดงว่ายังไม่เป็นคำมูล

- “ทำลาย” (ในความหมายที่แปลว่า ‘ทำให้แตกหักหรือพัง’) น่าจะคำว่า “ทลาย” ซึ่งไม่สามารถแทรกสิ่งใดได้อีก “ทำลาย” จึงถือว่าเป็นคำมูล
4. ข้อควรระวัง บางครั้งข้อความเดียวกันสามารถเป็นได้ทั้งคำมูลหรืออาจไม่ใช่ก็ได้ขึ้นกับบริบทที่แวดล้อม เช่น “ทำลาย”
- กรณีที่เป็นคำมูล → ทำลายข้าวของ (ทำให้ข้าวของเสียหาย)
 - กรณีที่ไม่เป็นคำมูล → ทำลายเป็นรูปดาว (ทำลายด้วยเป็นรูปดาว)

3. การพิจารณาเรื่องที่มาของคำ

หลังจากพิจารณาข้อ 2 และ ให้พิจารณาที่มาของคำ

ข้อสังเกตของที่มาของคำ

คำไทยแท้	คำอีสาน	คำยืม
<ul style="list-style-type: none"> ใช้ทั่วประเทศ (แต่อาจไม่ใช้ในภาษาถิ่น) สะกดตรงตามมาตรฐาน เสมอ อ่านอย่างไร เขียนอย่างนั้น และมักใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ช่วยกำกับเสียง ไม่นิยมใช้ตัวอักษรเมือง มีการใช้ในม้วน ไม่ใช้ไม้ทันทขาด คำส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียว การสร้างคำมีลักษณะเป็นคำโดยนำมารต่อๆ กันโดยที่คำหลักอยู่ด้านหน้า 	<ul style="list-style-type: none"> ใช้เฉพาะถิ่นอีสาน เท่านั้น (แต่อารพนิถิ่นข้างเคียง) สะกดตรงตามมาตรฐาน เสมอ อ่านอย่างไร เขียนอย่างนั้น และมักใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ช่วยกำกับเสียง ไม่ใช้ตัวอักษรเมือง (ยกเว้นคำว่า “ญ้อน” ที่แปลว่า “พระว่า” และ “ญ้อง” ที่แปลว่า “ยกย่อง”) ไม่ใช้ไม้ทันทขาด คำส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียว การสร้างคำมีลักษณะเป็นคำโดยนำมารต่อๆ กันโดยที่คำหลักอยู่ด้านหน้า 	<ul style="list-style-type: none"> ใช้ทั่วประเทศ (แต่อาจไม่ใช้ในภาษาถิ่น) อาจสะกดไม่ตรงตามมาตรฐาน และมักไม่ใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ยกเว้นคำยืมภาษาจีน เช่น ณ ຖ ญ ณ ญ ช ศ ใช้ไม้ทันทขาด อาจมีพยางค์เดียวหรือหลายพยางค์ก็ได้

ตัวอย่างและข้อควรระวัง

- ตัวอย่างคำถิ่น
 - ใช้ในภาษาอีสานแต่ไม่ใช้ในภาษาไทยกลาง เช่น เหมบ (นونค่าว่า) ชีด (สะบัดเบา ๆ) เอ็น (เรียก) เทียน (สัน) เว้า (พุด)
- ตัวอย่างคำไทยแท้
 - สะกดตรงตามมาตรฐาน เช่น เมื่อเป็นแม่กอกใช้ ก เมื่อเป็นแม่กนใช้ น เป็นต้น
 - ตัวอย่างคำไทยแท้ มัก วัน พุด กรอบ กด
 - หากไม่ตรงตามมาตรฐาน จะไม่ใช่คำไทยแท้ เช่น มรรค วรรณ ภูติ ภู

กรณีที่ไม่แน่ใจที่มาของคำ

- ตรวจสอบกับแหล่งที่เขื่อถือได้ เช่น พจนานุกรม ตำรา งานเขียนทางวิชาการ ฯลฯ เช่น สืบค้นได้จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน <https://dictionary.orst.go.th/> โดยสังเกตจาก
 - ถี่น-อีสาน คือคำในภาษาถี่นอีสาน
 - ปล. คือ คำยืมภาษาบาลี
 - ส. คือคำยืมภาษาสันสกฤต
 - เช่น กาย (ป., ส.) หมายถึงคำว่า “กาย” เป็นคำยืมมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต
 - หากไม่สามารถหาแหล่งที่เขื่อถือได้
 - กรณีที่ไม่แน่ใจว่าเป็นคำถี่นหรือคำไทยแท้ ให้ตรวจสอบว่าคำนั้นใช้ในภาษาไทยกลาง หรือไม่ → ถ้าใช่ ให้ถือเป็นคำไทยแท้ ถ้าใช้เฉพาะถี่น ให้ถือเป็นคำถี่น
 - กรณีที่ไม่แน่ใจว่าเป็นคำไทยแท้หรือเป็นคำยืม ให้ลองหาค่าแ渭ล้อนมประกอบคำต้อง สงสัย เช่น
 - หากลงสัญคำว่า “กาย” พบร่วมมีคำดังนี้ กายกรรม กายภาพ กายวิภาค ชื่งพบ ว่าเป็นคำสามาส (คำหลักอยู่ด้านหลัง แปลจากหลังมาหน้า) และสะกดไม่ตรง ตามมาตรฐาน ชื่งต้องมีที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตเท่านั้น → “กาย” เป็นคำยืม
 - หากลงสัญคำว่า “อุทก” พบร่วมมีคำดังนี้ อุทกศาสตร์ อุทกวิญญา ชื่งพบว่าเป็นคำ สามาส → “อุทก” เป็นคำยืม
 - กรณีที่ยังไม่แน่ใจที่มาและหารวิธีทดสอบไม่ได้

- ให้ใช้ดุลพินิจว่ามีคุณสมบัติเข้าได้กับคำประเพทใดมากที่สุดตามตารางด้านบน
- หากไม่สามารถตัดสินใจได้ ให้พิจารณาว่าเป็นคำไทยแท้

4. เสียงพยัญชนะและเสียงสระกับปฏิภาคกับภาษาไทยกลาง

การปฏิภาค (Correspondence) หมายถึง การเปลี่ยนเสียงหรือการกล้ายเสียงอย่างเป็นระบบระหว่าง ภาษาไทยถี่นหนึ่งกับอีกถี่นหนึ่ง ซึ่งจะทราบได้ก็ต่อเมื่อนำภาษาหนึ่งไปเทียบกับอีกภาษาหนึ่ง การตรงกันของ เสียงเกิดจากพยัญชนะจะเรียกว่า การปฏิภาคเสียงปฎิภาคพยัญชนะ (consonant correspondence) ถ้าเป็นเสียงสระ เรียกว่า การปฏิภาคเสียงปฎิภาคสระ (vowel correspondence)

ข้อกำหนดที่ 1 [ส่วนสีดำ] ให้สังกดตามการออกเสียงเมื่อตัวเขียนในภาษาอีสานไม่ทำให้ความหมายถูกต้องหรือสับสนกับคำในภาษาไทยกลาง ต่อไปนี้เป็นรายการเสียงที่ใช้เป็นตัวสังกดในภาษาอีสานและปฏิภาคกับภาษาไทยกลางด้วย

ข้อกำหนดที่ 2 [ส่วนสีแดง] หากเกิดปรากฏการณ์คล้ายการเป็นเสียงปฎิภาค แต่ปรากฏกับคู่คำเพียงคู่เดียวหรือไม่ก็คู่ ก็ให้สังกดตามการอักเสียงเช่นกันหากใช้กันแพร่หลายในหมู่ผู้พูดภาษาอีสาน โดยไม่ทำให้ความหมายถูกต้องหรือสับสนกับคำในภาษาไทยกลาง

- เสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว

คู่เสียงปฎิภาค	การสังกดในภาษาไทยกลาง	การอักเสียงในภาษาอีสาน	การสังกดที่กำหนดสำหรับภาษาอีสาน	หมายเหตุ
ช <> ช ช <> ช น <> ส	ช้าง ชุด	“ช้าง” “ชุด”	ช้าง ชุด	คู่ ช/ช เลือกตามการอักเสียง
	ฉีก เฉย	“สีก” “เสย”	ฉีก เฉย	คู่ ช/ช ให้คงตามไทยกลาง
r <> ห ร <> ช	รัก โรง	“รัก” “ໂຮງ”	รัก ໂຮງ	คู่ ร/ช เลือกตามการอักเสียง
r <> ล ร <> ล	รัก ราย	“ลัก” “ລາຍ”	รัก ราย	คู่ ร/ล ให้คงตามไทยกลาง
ล <> ມ ล <> ມ	ลีน แลบ	“ມືນ” “ແມບ”	ມືນ ແມບ	คู่ ລ/ມ เลือกตามการอักเสียง
ຍ <> ຢ ຍ <> ຢູ່	ຍาก ຍັນ	“ຢາກ” “ຢັນ”	ຍาก ຍັນ	คู่ ຍ/ຢ ໃຫ້คงตามไทยกลาง
ຈ <> ກ ຈ <> ກ	ຈີກ	“ກີກ”	ຈີກ	คู่ ຈ/ກ ให้คงตามไทยกลาง
ພ <> ຝ ພ <> ຝ	ຜົດ	“ຜົດ”	ຜົດ	คู่ ພ/ຜ ເລືອກຕາມກາຣອັກເສີຍ
ງ <> ວ	ວັງ	“ງັງ”	ງັງ	คู่ ວ/ງ ເລືອກຕາມ

ງ <> ງ				การออกเสียง
kh <> ห ค <> ษ	เคียง	“ເໜິງ”	ເສິ່ງ	គຸ່ ດ/ສ ເລືອກຕາມ ກາຣອອກເສິ່ງ

- ເສິ່ງສະເໜີ່ງ

ຄູ່ເສິ່ງປົງການ	ຕັ້ງສະກັດໃນ ການໄທຢາລາງ	ກາຣອອກເສິ່ງໃນ ການເອີ້ນສານ ...	ກາຣະກັດຕຳຫີ່ ກຳນັດສໍາຮັບ ການເອີ້ນສານ ✍	ໜາຍເຫດ
ພ <> ຊ ອື້ນ <> ເວອະ	ຝຶ້ງ ລຶກ ດຶກ	“ເຝຶ້ງ” “ເລຶກ” “ເດຶກ”	ເຝຶ້ງ ເລຶກ ເດຶກ	គຸ່ອື້ນ/ເວອະ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
ນ <> ອ ອຸ <> ໂອະ	ຄຸງ ທຸ່ງ	“ຄຸງ” “ທຸ່ງ”	ຄຸງ ທຸ່ງ	គຸ່ອຸ/ໂອະ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
ອ <> ຊ ໂອະ <> ເວອະ	ອກ ໜົມດ	“ເອີກ” “ໜົມດີດ”	ເອີກ ໜົມດີດ	គຸ່ໂອະ/ເວອະ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
aa <> ua ອາ <> ຂ້າ	ຂ້າມ ສ້າຍ	“ຂ້າມ” “ສ້າຍ”	ຂ້າມ ສ້າຍ	គຸ່ອາ/ຂ້າ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
ວ <> a ເວາະ <> ອະ	ກົງ	“ກະ”	ກະ	ຄໍາວ່າ ກົງ/ກະ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
ີ <> ພ ອີ <> ອື້ນ	ຄິດ	“ຄິດ”	ຄິດ	ຄໍາວ່າ ຄິດ/ຄິດ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
ee <> ແອ ເອ <> ແອ	ເວວ	“ເວວ”	ແວວ	ຄໍາວ່າ ເວວ/ແວວ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
ີີ <> ພພ ອີ້ນ <> ອື້ນ	ຖຸກ	“ຖຸກ”	ຖຸກ	ຄໍາວ່າ ຖຸກ/ຖຸກ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
aa <> ອອ ອາ <> ເວອ	ຫ່າມ	“ເຫື່ມ”	ເຫື່ມ	ຄໍາວ່າ ມ່ານ/ເຫື່ມ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
ພພ <> ii ອີວ <> ອື້ນ	ຂຶ້ນ (ຂັດຂຶ້ນ)	“ຂຶ້ນ” (ຂຶ້ນຫຼຸຂຶ້ນຕາ)	ຂຶ້ນ	ຄໍາວ່າ ຂຶ້ນ/ຂຶ້ນ ເລືອກຕາມກາຣ ອອກເສິ່ງ
aa <> ia	ຝາງ	“ເຝິ່ງ”	ເຝິ່ງ	ຄໍາວ່າ ຝາງ/ເຝິ່ງ

ອາ <> ເອີຍ				ເລືອກຕາມການ ອອກເສີຍ
ອວ <> ວວ ເອາ <> ອອ	ເຫຼາ	“ຫ່ວ”	ເຫຼາ	คำວ່າ ເຫຼາ/ຫ່ວ ໃຫ້ ຄົງດາມໄທຍກລາງ ວ່າ “ເຫຼາ”
ອ <> ອ ອະ <> ເອະ	ຕະວັນ ວັນ	“ຕະເວັນ” “ເວັນ”	ຕະເວັນ ເວັນ	คำວ່າ ຕະວັນ/ ຕະເວັນ ແລະ ວັນ/ ເວັນ ເລືອກຕາມການ ອອກເສີຍ

- ເສີຍພັກຸນຂະຕັນຄົວກຳ ແລະ ເສີຍສະປະປະສົມ ໃຫ້ຄົງໄວ້ຕາມພາສາໄທຍກລາງ

ຄູ່ເສີຍປົງປົງກາດ	ຕັ້ງສະກັດໃນ ພາສາໄທຍກລາງ	ກາຮອກເສີຍໃນ ພາສາອືສານ ...	ກາຮະກັດຄຳທີ່ ກຳນົດສໍາຫັນ ພາສາອືສານ ✍	ໜາຍແດຕ
ວ <> ຊວ ວ <> ອ້າ	ກວາດ ກວາງ ຂວາ ຂວານ ຄວາມ ຄວາຍ	“ກວາດ” “ກວາງ” “ຂວາ” “ຂວານ” “ຄວາມ” “ຄວາຍ”	ກວາດ ກວາງ ຂວາ ຂວານ ຄວາມ ຄວາຍ	คำຄົວກຳລຳໃຫ້ຄົງ ຕາມໄທຍກລາງ
ຮ, ລ, ພ <> Ø ຮ, ລ, ວ <> Ø	ກຮານ ຄລາຍ ເກວີຍນ	“ກຮານ” “ຄລາຍ” “ເກວີຍນ”	ກຮານ ຄລາຍ ເກວີຍນ	คำຄົວກຳລຳໃຫ້ຄົງ ຕາມໄທຍກລາງ
ພາ <> ໃ້າ ເອື້ອ <> ເອີຍ	ເສື່ອ ເມື່ອງ ເພື່ອກ ເບື່ອ ເດືອດ	“ເສື່ອ” “ເມື່ອງ” “ເພື່ອກ” “ເບື່ອ” “ເດືອດ”	ເສື່ອ ເມື່ອງ ເພື່ອກ ເບື່ອ ເດືອດ	ຄູ່ ເອື້ອ/ເອີຍ ໃຫ້ຄົງ ຕາມໄທຍກລາງ
ອາ <> ອອ ວັນ <> ໂອ	ຕັ້ງ	“ໂຕ”	ໂຕ	คำວ່າ ຕັ້ງ/ໂຕ ເລືອກ ຕາມກາຮອກເສີຍ

- ກຣົນີພືເສຈ ປົງປົງກາດນາກກວ່າ 1 ຕຳແໜ່ງ

ຄູ່ເສີຍປົງປົງກາດ	ຕັ້ງສະກັດໃນ ພາສາໄທຍກລາງ	ກາຮອກເສີຍໃນ ພາສາອືສານ ...	ກາຮະກັດຄຳທີ່ ກຳນົດສໍາຫັນ ພາສາອືສານ ✍	ໜາຍແດຕ
ຮ <> ມ + ພາ <> ໃ້າ	ເຮືອນ ເຮືອງ	“ເຊື່ອນ” “ເຊື່ອງ”	ເຊື່ອນ ເຊື່ອງ	ເລືອກຕາມກາຮອກ ເສີຍ
ັກ <> ຂ່າຍ + ັກ <> ຂ່ອຍ	ຂ່າຍ	“ຂ່ອຍ”	ຂ່ອຍ	คำວ່າ ຂ່າຍ/ຂ່ອຍ ເລືອກຕາມກາຮອກ ເສີຍ

ua <> ອອ				ອອກເສີຍງ
r <> ø + ພ <> ຂ	ຄວິງ	“ເຄິ່ງ”	ເຄິ່ງ	คำວ່າ ຄົ້ງ/ເຄິ່ງ ເລືອກຕາມການ ອອກເສີຍງ

5. ການພິຈາລະນາເຮືອງກລ່ອງວຽກຕົກຕົກ

ສິ່ງທີ່ຕ້ອງຮູ້ກ່ອນ

- ອັກຊະສູງ ໄດ້ແກ່ ຂ ຂ ລ ລ ພ ພ ສ ສ ລ ລ
- ອັກຊະກລາງ ໄດ້ແກ່ ກ ກ ລ ລ ດ ຕ ປ ປ
- ອັກຊະຕ່າ ໄດ້ແກ່ ຄ ຄ ພ ພ ຂ ຂ ພ ພ ທ ທ ພ ພ ພ ພ
- ຄຳເປັນ ມາຍຄື່ງ
 - ຄຳທີ່ສະກັດດ້ວຍແມ່ ກ ກ ສະຍາວ (ເຫັນ ຕາ ທາ ປູ ດູ)
 - ຄຳທີ່ສະກັດດ້ວຍແມ່ກຳ ກົມ ເກຍ ເກວ (ເຫັນ ກິນ ນັ້ນ ຂມ ສວຍ ສາວ)
 - ຮົມໄປເຄີ່ງຄຳທີ່ສະກັດດ້ວຍສະວ່າ ໄວ ໄວ ເເວ (ເຫັນ ຈໍາ ໄນ ໃຊ ເຂາ)
- ຄຳຕາຍ ມາຍຄື່ງ
 - ຄຳທີ່ສະກັດດ້ວຍແມ່ ກ ກ ສະສັນ (ເຫັນ ແພ ຈະ ບີ)
 - ຄຳທີ່ສະກັດດ້ວຍແມ່ກຳ ກົມ ກົມ (ເຫັນ ປັກ ກົມ ເລືອດ)
 - ໄມ່ຮົມຄຳທີ່ສະກັດດ້ວຍສະວ່າ ໄວ ໄວ ເເວ

ຂັ້ນຕອນການສະກັດຄຳ ເປັນດັ່ງນີ້

- ຂັ້ນຕອນທີ່ 1 ຕຽບສອບວ່າເປັນຄຳເປັນຫຼືຄຳຕາຍ ກຣັນທີ່ເປັນຄຳຕາຍ (ລົງທ້າຍດ້ວຍເສີຍແມ່ກຳ/ກົມ ທີ່ສະເໜີ້ງສັນໄມ່ມີຕົວສະກັດ) ຈະ ໄມ່ໄສ່ຮູ່ປວກຄົງ ເປັນຄຳຕາຍ
- ຂັ້ນຕອນທີ່ 2 ທາກເປັນຄຳເປັນ (ກຣັນທີ່ເໜືອ) ໃຫ້ຕຽບສອບວ່າຄຳນັ້ນອອກເສີຍງຕຽບກັບວຽກຕົກຕົກໃນພື້ນທີ່ສີໄດ້ຂອງຕາງກລ່ອງວຽກຕົກຕົກໄທຢ່າງທີ່ໃນສຳເນົາງອື່ນດ້ານລັງນີ້

ຕາງໆ ກລ່ອງວຽກຕົກຕົກໄທຢ່າງທີ່ໃນສຳເນົາງອື່ນ

ໄນມື້ງປົງ ວຽກຕົກຕົກ	ຮູ່ເກອກ	ຮູ່ໂທ	ຄຳຕາຍ ສະເໜີ້ງຍາ	ຄຳຕາຍ ສະເໜີ້ງສັນ
ສູງ	ຂາ ພມ ທນາ [T1]	ຂ້າ ໄຟ ມຸງ [T4]	ຂ້າ ທ້າ ທນາ [T5]	ຂັດ ອານ ມາກ [T5]
ກລາງ	ຕາ ກອ ປລາ [T2]	ປ້າ ແກ ເຕ່າ [T4]	ປ້າ ຕຸ ກລ້າ [T6]	ກຣານ ປັກ ຕາກ [T5]
ກລາງ	ບານ ອານ ດາວ [T2]	ອ່ານ ດ້າ ບ່າ [T4]	ອ້າຍ ບ້ານ ດ້ານ [T6]	ມືນ ດານ ອານ [T5]
ຕໍ່າ	ນາ ມືອ ພູ [T3]	ໂງ ດ່າ ພວ [T4]	ງ່ອ ດ້າ ມ້າ [T6]	ງກ ລັກ ມດ [T4]

- ທາກເສີຍງຕຽບກັບສິ່ງ [T1] ສີເໜີວ [T2] ທີ່ໄດ້ສື່ນິມູ [T3] ຈະ ໄມ່ໄສ່ຮູ່ປວກຄົງ
- ທາກເສີຍງຕຽບກັບສິ່ງ [T4] ທີ່ໄດ້ສື່ນິມູ [T5] ຈະ ໄສ່ຮູ່ປວກຄົງ
- ທາກເສີຍງຕຽບກັບສິ່ງ [T6] ທີ່ໄດ້ສື່ນິມູ [T7] ຈະ ໄສ່ຮູ່ປວກຄົງ
- ຂັ້ນຕອນທີ່ 3 ທາກເສີຍງຕຽບກັບສິ່ງ [T4] ແຕ່ເສີຍພຍ້ນຸ່ງນະຕັນໄມ່ໃຫ້ອັກຊະກລາງ ໃຫ້

เลือกรูปที่ไม่หับซ้อนกับคำที่มีความหมายในภาษาไทยกลาง

- **ขั้นตอนที่ 4** หากเลือกแล้วพบว่าสามารถเลือกใช้ได้หลายรูป ให้เลือกรูปที่สืบย้อนความหมายกลับไปได้ และต้องไม่ซ้ำซ้อนกับคำในภาษาไทยกลาง
- **ขั้นตอนที่ 5** ในกรณีที่ย้อนไปถึงคำต้นทางไม่ได้หรือไม่เข้าซ้อนกับคำในภาษาไทยกลางเลย ให้เลือกรูปอักษรสูงหรือใช้ ห นำ เช่น “ສໍາ” หรือ “ໜໍາ” ที่แปลว่า “เท่า” ให้เลือก “ສໍາ”
- กรณีพิเศษ หากคำที่นำมาตรวจสอบไม่ตรงกับเสียงได้ใน 6 เสียงนี้ สันนิษฐานว่าเป็นคำยืมหรือคำเลียนเสียงธรรมชาติ ซึ่งอาจเลือกรูปวรรณยุกต์หรือจัตวาได้หากเป็นอักษรกลาง (ยังไม่พบเสียงวรรณยุกต์อื่นกับอักษรสูงและต่ำ)

ตัวอย่างการใช้กหลังวรรณยุกต์

ตัวอย่างที่ 1 /khwɔŋ/ “ข้าพเจ้า, ฉัน” ออกเสียงวรรณยุกต์ T5

วิธีที่ 1

- หากเสียงตรงกับช่องสีฟ้า [T1] จะสะกดว่า “ຂอย”
 - หากเสียงตรงกับช่องสีชมพู [T3] จะสะกดว่า “គួយ”
 - หากเสียงตรงกับช่องสีแดงอ่อน [T4] จะสะกดว่า “ຂួយ” หรือ “គោយ”
 - หากเสียงตรงกับช่องสีเขียว [T5] จะสะกดว่า “ຂេយ”
 - หากเสียงตรงกับช่องสีเข้ม [T6] จะสะกดว่า “គោយ”
- หมายเหตุ: “គួយ” มีความหมายตรงกับคำในภาษาไทยว่า “ເບາ”
“គោយ” มีความหมายว่า “ເើយ”, “ທៀតាចិន”

วิธีที่ 2

- คำที่นำมาตรวจสอบใช้วรรณยุกต์ T5 และเป็นคำเป็น ตั้งนั้น จะใช้อักษรสูง รูปไม้โทเท่านั้น จึงสะกดว่า “ຂេយ”
- ไม่สามารถใช้อักษรต่ำ รูปไม้โท หรือ “គួយ” ได้ เพราะการสะกดเช่นนี้จะใช้กับเสียงวรรณยุกต์ T6
- ไม่สามารถใช้ไม้เอกได้ เพราะการสะกดเช่นนี้จะใช้กับเสียงวรรณยุกต์ T4

ตัวอย่างที่ 2 /sɪŋ/ “ผ้าอย่างหนึ่งที่ผู้หญิงนุ่ง” ออกเสียงวรรณยุกต์ T5

- คำที่นำมาตรวจสอบใช้วรรณยุกต์ T5 และเป็นคำเป็น ตั้งนั้น จะใช้อักษรสูง รูปไม้โทเท่านั้น จึงสะกดว่า “សិន”
- พบว่า “សិន” มีความหมายตรงกับ “សិនសេតុ” ในภาษาไทยกลาง จึงเลืองไปใช้ว่า “ីន” ตามการสะกดแบบภาษาไทยกลาง

ตัวอย่างที่ 3 ប៉ក+/hup/ “មະលេក” ออกเสียงวรรณยุกต์ T4

- คำที่นำมาตรวจสอบใช้วรรณยุกต์ T4 และเป็นคำเป็น ตั้งนั้น จะใช้รูปไม้เอกเท่านั้น ซึ่งอาจเป็น “អុំ” หรือ “អុំ” ก្នុង
- จากนั้นให้พิจารณาเลือกรูปที่ไม่มีความหมายซ้ำกับคำที่มีความหมายในภาษาไทยกลาง
- พบว่า “អុំ” เป็นรูปปฏิภาคของ “រុំ” จึงต้องเลือกใช้ “អុំ”

ตัวอย่างที่ 4 /tɔː/ “เล็กน้อย, นิดหน่อย” ออกเสียงวรรณยุกต์ T4

- คำที่นำมาตรวจสอบใช้วรรณยุกต์ T4 และเป็นคำเป็น ตั้งนั้น จะใช้รูปไม้เอกเท่านั้น ซึ่งอาจเป็น “ແន់” หรือ “ແន” ก្នុង
- พิจารณาเลือกรูปที่ไม่มีความหมายซ้ำกับคำที่มีความหมายในภาษาไทยกลาง
 - “ແន” มีความหมายซ้ำกับ “ແនន់” → เลือกใช้ “ແន់”

ตัวอย่างที่ 5 /sam/ “เท่า” ออกเสียงวรรณยุกต์ T4

- คำที่นำมาตรวจสอบใช้วรรณยุกต์ T4 และเป็นคำเป็น ตั้งนั้น จะใช้รูปไม้เอกเท่านั้น ซึ่งอาจเป็น “ส่า” หรือ “ช่า” ก็ได้
 - พิจารณาเลือกรูปที่ไม่มีความหมายซ้ำกับคำที่มีความหมายในภาษาไทยกลาง พนว่าทั้งสองรูป ไม่มีใช้ในภาษาไทยกลาง → ให้เลือกรูปอักษรสูง “ส่า”

ตาราง ข กล่องวรรณยุกต์ตัวอย่างเฉพาะคำในถิ่นอีสาน

ไม่มีรูป วรรณยุกต์	รูปเอก	รูปโท	คำตาย สารเสียงยาว	คำตาย สารเสียงสั้น
ขวย ผา คง	ข้ม สา ผี	ข้อย ถื้ม สัง	ขวบ สาบ หวด	ขบ ผัด ฝด
กุย ตึง แป้น	ป่วง ก่อง จنم	ก้อม จ้อ ป้อย	กีก จอบ ตาม	กอก เปิด กับ
โคน นา บ้าย	เด็น บ่วง อ่วย	บัง ดัน บ่วง	แอบ ดาด	ดับ เปื้ด อัก
คึง มน งอย	ชา ไง	ฟ่าว ลี เว่า	เพียด งวง พุด	ฟด ทก ชั้ด

กิจกรรมพนักงาน

ข้อสังเกตของคำไทยแก้

- ສະກັດຕຽບຕາມມາດຕາວັນສະກັດ ກົກ ກົມ ກົນ ແກ້ວ ກົງ ດື່ອນ ມາຍ ວົງ
ແມ່ກົກ ສະກັດຕ້ວຍຕົວ ກ ເຊັ່ນ ກົກ ເຕັກ ລູກ ຈົກ
ແມ່ກົງ ສະກັດຕ້ວຍຕົວ ກ ເຊັ່ນ ເກັ່ງ ນຶ່ງ ພິບ ຄັ້ງ
ແມ່ກົດ ສະກັດຕ້ວຍຕົວ ດ ເຊັ່ນ ກົດ ປິດ ວົດ ປຸດ
ແມ່ກົນ ສະກັດຕ້ວຍຕົວ ນ ເຊັ່ນ ກົນ ນອນ ຈຸນ ເຫັນ
ແມ່ກົບ ສະກັດຕ້ວຍຕົວ ບ ເຊັ່ນ ກົບ ແຄນ ຈົບ ຈູບ
ແມ່ກົມ ສະກັດຕ້ວຍຕົວ ມ ເຊັ່ນ ຂົມ ອອນ ດື່ມ ຕຸ່ມ
ແມ່ເກົວ ສະກັດຕ້ວຍຕົວ ວ ເຊັ່ນ ແມ່ເກົວ ຂ້າວ ພາວ
ແມ່ເກົຍ ສະກັດຕ້ວຍຕົວ ຍ ເຊັ່ນ ຄອງ ມາຍ ຕາຍ ອາຍ

⚠ คำที่สะกดไม่ตรงตามมาตรฐานมากจะเป็นคำยืมที่มาจากการภาษาอื่น เช่น บาลีสันสกฤต เขมร อังกฤษ และอื่นๆ

ข้อสังเกตของคำยืนจากภาษาบาลีสันสกฤต

ตรรกศาสตร์ (ตรรก+กະ+ศาสตร์)
ปฐมนิเทศ (ปฐมนิเทศ+นิเทศ)
สมการ (สม+นิเทศ+การ)
สัมภาระ (สัมภาระ+นิเทศ)
จินตนาการ (จินตนาการ+นิเทศ)
มาปนกิจ (มาปนกิจ+นิเทศ+กิจ)

- สะกดไม่ตรงมาตรฐาน

แม่กอก มีตัวสะกด ข ค ช
แม่กอด มีตัวสะกด จ ช ช ภ ภ ภ ช ด ด ต ณ ท ڑ ศ ช ສ
แม่กัน มีตัวสะกด ญ ณ ร ล ฟ
แม่กับ มีตัวสะกด ป พ ฟ ກ

⚠ ข้อสังเกต

- ⚠ คำบาลี สันสกฤตส่วนมากไม่นิยมใช้รูปวรรณยุกต์ (แต่มีบ้างในการใช้วรรณยุกต์ออก)
เช่น เทห์ เล่าห์ พ่าห์ เสน่ห์ อุตส่าห์
- ⚠ คำบาลี สันสกฤตไม่นิยมใช้ไม้ตัดคู แม้ว่าจะออกเสียงสันกีดาม
เช่น เบญจ พेचร พेचณชาต
- ⚠ คำยืนบาลี สันสกฤตที่มีรูปเหมือนไทยแท้
เช่น โภหก ครุ โโค ฉาย ธน นาที ประปา เวลา เพล ยาน ยาม ลามก สนาย ลันดาน อาย
- ⚠ คำไทยแท้ที่มีรูปเหมือนบาลี สันสกฤต
เช่น ช่า เมี่ยน ช่อง ⟷ ศอก ศึก เศร้า เศิก

ข้อสังเกตของคำยืนจากภาษาเขมร

- มีตัวสะกด ຈ ญ រ ລ และ ສ มักพบในคำยืนภาษาเขมรโดยดูจากตัวสะกดที่ใช้บ่อย หากตรงตามเงื่อนไขเหล่านี้ ให้สันนิษฐานว่าเป็นคำยืนภาษาเขมร:
 - หากคำสะกดด้วย ຈ เช่น เสត්ຈ ເສේජ ເພේජ ສාරේජ ບັງຈາຈ
 - หากคำสะกดด้วย ญ เช่น ພජ ເພජ ເພේජ ພේජ ປວຍ
 - หากคำสะกดด้วย ຮ เช่น ຂຈර ກ່າຈර ຄວර ເຂມර
 - หากคำสะกดด้วย ລ เช่น ຕ່ານລ ທຸລ
 - หากคำสะกดด้วย ສ เช่น ຕຣັສ ຈຳຮັສ ດຳຮັສ
- ความกล้าที่พบในภาษาเขมร
 - ຮ ความกล้า เช่น ປຣານ ປຣັງ ກຣານ ຕຣາສ ຕຣີ ຕຣູ ປຣາສ ໄພ
 - ລ ความกล้า เช่น ພລາຍ ພລັງ ຂລາດ ເພລາ
 - คำความกล้าแบบเขมร เช่น ຂບວນ ທລາຍ ດັນນ ດວລີລ ເສේජ ຂົງ ຂົງ ຂຈຣ ຂລາດ ດັນອມ ພກາທລາຍ ສຣາຍ ເຈຣີຍ ດັນນ ສົງ ຂານາດ
- ขึ้นต้นด้วย ບໍາ, ບັງ, ບັນ, ບຣ
 - ບໍາ เช่น ບໍາບັດ ບໍາບັງ ບໍາເພິ່ງ ບໍາເຮົວ ບໍາເຫັນຈ ບໍາບານ ບໍາຮຸງ
 - ບັງ เช่น ບັງເອິ່ນ ບັງດັບ ບັງເກີດ ບັງຄົມ ບັງຈາຈ
 - ບັນ เช่น ບັນດາລ ບັນທຶກ ບັນໄດ ບັນລື້ອ ບັນດລ ບັນໄດ
 - ບຣ ເຊັ່ນ ບຣຈ ບຣາມ ບຣຍາຍ ບຣເຫາ ບຣສາຣ
- ขึ้นต้นด้วย ກໍາ, ດໍາ, ຈໍາ, ດໍາ, ດໍາ, ທໍາ, ສໍາ
 - ກໍາ: ກໍາເນີດ ກໍາຈັດ ກໍາເດາ ກໍາແໜ່ງ ກໍາລັງ ກໍາແພັງ ກໍາໄຣ
 - ດໍາ: ດໍານັລ ດໍານິງ ດໍາຮົບ ດໍາເພັ້ນ ດໍານັນ
 - ຈໍາ: ຈໍານັງ ຈໍາຫນາຍ ຈໍາອອງ ຈໍານໍາ ຈໍາເນີຍ ຈໍານັງ ຈໍາປີ ຈໍາລອງ
 - ດໍາ: ດໍາເນີນ ດໍາຮັສ ດໍາຮີ ດໍາຮັງ
 - ຕໍາ: ຕໍາຮັຈ ຕໍາລັງ ຕໍາຫັກ ຕໍາຮັນ ຕໍານານ ຕໍາຫົນ ຕໍາຮາ

- ทำ: ทำเนียบ ทำนาย ทำลาย
 - สำ: สำราญ สำเร็จ สำราญ
 - ช้ำ: ช้ำนิ ช้ำนานญ ช้ำเรา ช้ำระ ช้ำแรก ช้ำร่วย

**⚠️ คำเขมรที่เป็นคำโ遁 (พยางค์เดียว) ซึ่งมีลักษณะคล้ายคำไทยแท้ไม่ใช่ เช่น
ແນ ໃນ ໂຈນ ເລວ ເດີນ (ດຳເນີນ) ນັກ ບາຍ ມານ ເຮັນ ເລີກ ໂດ ສກ ສຽງ ວາຍ ບັງ ເພັງ ດະບັນ ເຮັນ ລວມ
ສະກັດ ລະເມີດ ເກີດ ຄຣບ ກໍ ເທີນ ຈົງ ຂົມ ໂດຍ ສກ ໂປຣ**

เปรียบเทียบระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยและภาษาอีสาน

ภาษาไทย		ภาษาอีสาน			หมายเหตุ
วรรณยุกต์	ตัวอย่างคำ	วรรณยุกต์	ตัวอย่างคำ	การออกเสียงที่ใกล้เคียงที่สุด	
สามัญ [33] (กลาง-ระดับ)	ป่า				ไม่มีในอีสาน
เอก [21] (ต่า-ตก)	ป่า	T2 [21] (ต่า-ตก)	ป่า	ป่า	เสียงเหมือนกัน
โท [41] (สูง-ตก)	ป่า				ไม่มีในอีสาน
ตรี [454] (สูง-ขึ้น-ตก)	ป่า				ไม่มีในอีสาน
จัตวา [24] (ต่า-ขึ้น)	ป่า ขา	T1 [24] (ต่า-ขึ้น)	ขา	ขา	เสียงเหมือนกัน
		T3 [352] (กลาง-ขึ้น-ตก)	ค่า นา	ค่า น่า	ไม่มีในไทย
		T4 [44] (สูง-ระดับ)	ป่า	ป่า	ไม่มีในไทย
		T5 [22] (ต่า-ระดับ)	ผ้า	ผ่า	ไม่มีในไทย
		T6 [31] (กลาง-ตก)	ป่า	ป่า	ไม่มีในไทย